

1.4. Η σημασία του κλάδου λιανικού εμπορίου στην ελληνική οικονομία και οι επιπτώσεις της πανδημίας

Γιώργος Σώκλης

1.4.1. Εισαγωγή

Σύμφωνα με τα πιο πρόσφατα στοιχεία της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής (ΕΛΣΤΑΤ), τα οποία αφορούν το έτος 2019, ο εν λόγω κλάδος παράγει περίπου το 4,6% (ή περίπου 7,3 δις ευρώ) της ακαθάριστης προστιθέμενης αξίας της ελληνικής οικονομίας και κατατάσσεται 6ος, ως προς το εν λόγω μέγεθος, ανάμεσα σε 63 κλάδους. Όσον αφορά την απασχόληση, ο κλάδος λιανικού εμπορίου κατατάσσεται 2ος μετά τον κλάδο υπηρεσιών καταλύματος και εστίασης, απασχολώντας περίπου το 10,6% (ή περίπου 484 χιλιάδες άτομα) του συνόλου των απασχολούμενων στην οικονομία. Από τα παραπάνω έπεται ότι ο κλάδος λιανικού εμπορίου κατέχει αδιαμφισβήτητα έναν σημαντικό ρόλο στην ελληνική οικονομία, τόσο σε όρους παραγωγής όσο και σε όρους απασχόλησης.

Το ξέσπασμα της πανδημίας Covid-19 και η επιβολή των μέτρων περιορισμού στις μετακινήσεις που ακολούθησε, επέφεραν ισχυρό πλήγμα στον κλάδο λιανικού εμπορίου της χώρας. Σύμφωνα με την ΕΛΣΤΑΤ, ο τζίρος του λιανικού εμπορίου τον Νοέμβριο μειώθηκε κατά 12,4%, έναντι της ίδιας περιόδου το 2019, ενώ είχε προηγηθεί μείωση του τζίρου του λιανεμπορίου κατά 5,6% στο γ' τρίμηνο του 2020 σε σχέση με την ίδια περίοδο το 2019, με τους επιχειρηματίες του κλάδου να δέχονται νέο πλήγμα.

Σκοπός του παρόντος είναι να εξετάσει αν αυτό το ισχυρό πλήγμα στον κλάδο λιανικού εμπορίου μπορεί να έχει αρνητικές συνέπειες και στο σύνολο της ελληνικής οικονομίας. Συγκεκριμένα εξετάζουμε τα εξής:

- Ποια είναι η συμβολή του κλάδου στην παραγωγική διαδικασία των υπολοίπων κλάδων.
- Ποια είναι η σχετική σημασία των υπολοίπων κλάδων στην παραγωγική διαδικασία του κλάδου λιανικού εμπορίου.

- Ποια είναι η διάχυση του πλήγματος της πανδημίας στον κλάδο λιανικού εμπορίου στους υπόλοιπους κλάδους της οικονομίας και η αξιολόγηση των κυβερνητικών μέτρων στήριξης.

Για τον σκοπό αυτό βασιζόμαστε σε μια σύγχρονη προσέγγιση της «μεθόδου υποθετικής απόσπασης», λαμβάνοντας υπόψη όχι μόνον τις τεχνικές συνθήκες παραγωγής αλλά και τις κοινωνικές συνθήκες παραγωγής, ήτοι τη διαδικασία αναπαραγωγής της εργασιακής δύναμης, και στα στοιχεία από τους τελευταίους διαθέσιμους Πίνακες Εισροών-Εκροών της ελληνικής οικονομίας. Το υπόλοιπο του παρόντος δομείται ως εξής: Στην ενότητα 1.4.2 εκτίθεται το μεθοδολογικό πλαίσιο της ανάλυσής μας. Στην ενότητα 1.4.3 παρουσιάζονται τα ευρήματα της εμπειρικής εφαρμογής στην ελληνική οικονομία. Τέλος, στην ενότητα 1.4.4 συνοψίζονται τα συμπεράσματα της ανάλυσής μας.

1.4.2. Μεθοδολογικό πλαίσιο¹

Θεωρούμε μία βιώσιμη και γραμμική οικονομία η οποία παράγει n εμπορεύματα μέσω n διαδικασιών απλής παραγωγής, στην οποία: (i) η εργασία είναι ομοιογενής και δεν εισέρχεται στην αναπαραγωγή της εργασιακής δύναμης, (ii) όλα τα εμπορεύματα είναι «βασικά» (*à la* Sraffa, 1960, §6), (iii) όλο το κεφάλαιο είναι κυκλοφορούν, και (iv) οι κοινωνικο-τεχνικές συνθήκες παραγωγής, ήτοι τα $\{\mathbf{A}, \mathbf{a}, \mathbf{b}\}$, είναι εξωγενώς δεδομένα, όπου $\mathbf{A}(\equiv [a_{ij}])$ η $n \times n$ μήτρα των τεχνικών συντελεστών, κάθε στοιχείο a_{ij} της οποίας παριστά την ποσότητα του εμπορεύματος i που απαιτείται άμεσα για να παραχθεί 1 μονάδα του εμπορεύματος j ως ακαθάριστο προϊόν, $\mathbf{a}(\equiv [a_j])$ το $n \times 1$ διάνυσμα της άμεσης, ομοιογενούς εργασίας, κάθε στοιχείο a_j του οποίου παριστά την ποσότητα εργασίας που απαιτείται για να παραχθεί 1 μονάδα του εμπορεύματος j ως ακαθάριστο προϊόν, και $\mathbf{b}(\equiv [b_j])$ το $n \times 1$ διάνυσμα του πραγματικού ωρομισθίου κάθε στοιχείο b_j του οποίου παριστά την ποσότητα του εμπορεύματος j που απαιτείται για να αναπαραχθεί 1 μονάδα εργασιακής δύναμης. Περαιτέρω, μπορούμε να ορίσουμε τη διαστάσεων $m \times m$, όπου $m = n + 1$, «πλήρη» μήτρα (Bródy, 1970) της οικονομίας ως².

$$\mathbf{C} \equiv \begin{bmatrix} \mathbf{A} & \mathbf{b} \\ \mathbf{a}^T & 0 \end{bmatrix}.$$

1. Το μεθοδολογικό πλαίσιο του παρόντος εκτίθεται αναλυτικά στο Σώκλης (2021).

2. Το “T” είναι το σύμβολο του αναστροφικού διανύσματος.

Στη βάση των παραπάνω μπορούμε για τον υπολογισμό των «προς τα εμπρός» διασυνδέσεων να γράψουμε το εξής

$$\omega_i^T = c_i^T [I - C_{(i)}]^{-1}$$

όπου $C_{(i)}$ η μήτρα που προκύπτει από την C , εάν αντικαταστήσουμε όλα τα στοιχεία της i -στής γραμμής της με 0, c_i^T η i -στή γραμμή της μήτρας C , $\omega_i^T \equiv [\omega_i^1, \omega_i^2, \dots, \omega_i^m]$ το διάνυσμα των συνολικών ποσοτήτων του εμπορεύματος i που απαιτούνται για να παραχθεί 1 μονάδα κάθε εμπορεύματος της οικονομίας ως ακαθάριστο προϊόν, και ω_i^j η συνολική (άμεση και έμμεση) ποσότητα του εμπορεύματος i που απαιτείται για να παραχθεί 1 μονάδα του εμπορεύματος j ως ακαθάριστο προϊόν. Τα μεγέθη ω_i^j μπορούν να θεωρηθούν ως δείκτες «προς τα εμπρός» διασύνδεσης του κλάδου i με τον κλάδο j , δηλαδή εκφράζουν τον βαθμό στον οποίο οι πωλήσεις ενδιάμεσων εισροών του κλάδου i είναι αναγκαίες στη διαδικασία παραγωγής του κλάδου j , και προκύπτουν με φορμαλιστικά όμοιο τρόπο με τις διασυνδέσεις που προκύπτουν μέσω της «μεθόδου της υποθετικής απόσπασης» (βλέπε, π.χ., Dietzenbacher and van der Linden, 1997), με τη διαφορά ότι λαμβάνουμε υπόψη όχι μόνον τις τεχνικές αλλά και τις κοινωνικές συνθήκες παραγωγής, ήτοι τη διαδικασία αναπαραγωγής της εργασιακής δύναμης.

Στη βάση των παραπάνω μπορούμε για τον υπολογισμό των «προς τα πίσω» διασυνδέσεων να γράψουμε το εξής

$$m^j = [I - C^{(j)}]^{-1} c^j$$

όπου $C^{(j)}$ η μήτρα που προκύπτει από την C εάν αντικαταστήσουμε όλα τα στοιχεία της j -στής στήλης της με 0, c^j η j -στή στήλη της μήτρας C , $m^j \equiv [m_1^j, m_2^j, \dots, m_m^j]^T$ το διάνυσμα των συνολικών (άμεσων και έμμεσων) ποσοτήτων των διαφόρων εμπορευμάτων που απαιτούνται για να παραχθούν οι άμεσες εισροές του κλάδου j , και m_i^j η συνολική (άμεση και έμμεση) ποσότητα του εμπορεύματος i που απαιτείται για να παραχθούν οι εισροές του κλάδου j ανά μονάδα παραγόμενου προϊόντος του κλάδου j . Τα μεγέθη m_i^j μπορούν να θεωρηθούν ως δείκτες «προς τα πίσω» διασύνδεσης του κλάδου j με τον κλάδο i , δηλαδή εκφράζουν τον βαθμό στον οποίο ο κλάδος j εξαρτάται από αγορές εισροών από τον κλάδο i .³

1.4.3. Εμπειρικά ευρήματα⁴

1.4.3.1. «Προς τα εμπρός» διασυνδέσεις του κλάδου λιανικού εμπορίου

Για να παραχθεί 1 μονάδα εμπορεύματος ενός κλάδου (πλην του κλάδου λιανικού εμπορίου) στην ελληνική οικονομία απαιτούνται κατά μέσο όρο 0,059 μονάδες υπηρεσιών λιανικού εμπορίου. Ο συντελεστής αυτός είναι αρκετά υψηλός, δεδομένου ότι, σύμφωνα με τις αντίστοιχες εκτιμήσεις μας για τους υπόλοιπους κλάδους της ελληνικής οικονομίας, οι ποσοότητες των υπολοίπων εμπορευμάτων που κατά μέσο όρο απαιτούνται για να παραχθεί 1 μονάδα εμπορεύματος της ελληνικής οικονομίας είναι της τάξης του 0,026. Περαιτέρω, για να αναπαραχθεί 1 μονάδα εργασιακής δύναμης απαιτούνται συνολικά περίπου 0,288 μονάδες υπηρεσιών λιανικού εμπορίου. Ο εν λόγω δείκτης είναι επίσης ιδιαίτερα υψηλός, καθώς, σύμφωνα με τις αντίστοιχες εκτιμήσεις μας για τους υπόλοιπους κλάδους της ελληνικής οικονομίας, οι ποσοότητες των υπολοίπων εμπορευμάτων που κατά μέσο όρο απαιτούνται για να αναπαραχθεί 1 μονάδα εργασιακής δύναμης είναι της τάξης του 0,133. Τέλος, για να παραχθεί 1 μονάδα υπηρεσιών λιανικού εμπορίου απαιτούνται περίπου 0,057 μονάδες υπηρεσιών λιανικού εμπορίου, ενώ τα αντίστοιχα μεγέθη για τους υπόλοιπους κλάδους της οικονομίας είναι κατά μέσο όρο περίπου 0,073. Από τα παραπάνω έπεται ότι ο κλάδος υπηρεσιών λιανικού εμπορίου εμφανίζει ισχυρές «προς τα εμπρός» διασυνδέσεις με τους υπόλοιπους κλάδους της ελληνικής οικονομίας αλλά και με τη διαδικασία αναπαραγωγής της εργασιακής δύναμης (τομέας των νοικοκυριών). Το χαρακτηριστικό αυτό αποτελεί ένδειξη υψηλής σημαντικότητας του κλάδου λιανικού εμπορίου για την οικονομία, καθώς οποιαδήποτε μεταβολή στην παραγωγή των υπολοίπων κλάδων προαπαιτεί και συνεπάγεται ισχυρή μεταβολή προς την ίδια κατεύθυνση των δραστηριοτήτων του κλάδου λιανικού εμπορίου. Στον Πίνακα 1.4.1 παρατίθενται οι δείκτες διασύνδεσης του κλάδου λιανικού εμπορίου με τους δέκα πρώτους κλάδους με τους οποίους εμφανίζει τις σχετικά υψηλότερες «προς τα εμπρός» διασυνδέσεις.

Από την εξέταση των ευρημάτων που παρατίθενται στον Πίνακα 1.4.1, έπεται ότι η πλειονότητα των κλάδων με τους οποίους το λιανικό εμπόριο εμφανίζει υψηλές «προς τα εμπρός» διασυνδέσεις ανήκουν στη

3. Για μία γενική αλγεβρική ανάλυση του παρόντος συστήματος, βλέπε Mariolis and Rodousaki (2011).

4. Τα αναλυτικά εμπειρικά ευρήματα του παρόντος εκτίθενται στο Σώκλης (2021).

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.4.1 Κλάδοι με υψηλές «προς τα εμπρός» διασυνδέσεις με τον κλάδο λιανικού εμπορίου

Κλάδος	Δείκτης διασύνδεσης
Βιομηχανία ξύλου και κατασκευή προϊόντων από ξύλο και φελλό, εκτός από έπιπλα· κατασκευή ειδών καλαθοποιίας και σπαρτοπλεκτικής	0,151
Χαρτοποιία και κατασκευή χάρτινων προϊόντων	0,134
Εκτυπώσεις και αναπαραγωγή προεγγεγραμμένων μέσων	0,108
Κατασκευή επίπλων και άλλες μεταποιητικές δραστηριότητες	0,103
Κατασκευή προϊόντων από ελαστικό (καουτσούκ) και πλαστικές ύλες	0,093
Παραγωγή κλωστοϋφαντουργικών υλών, ειδών ενδυμασίας, δέρματος και δερμάτινων ειδών	0,091
Δημόσια διοίκηση και άμυνα· υποχρεωτική κοινωνική ασφάλιση	0,087
Κατασκευή μηχανοκίνητων οχημάτων, ρυμουλκούμενων και ημιρυμουλκούμενων οχημάτων	0,083
Κατασκευή ηλεκτρονικών υπολογιστών, ηλεκτρονικών και οπτικών προϊόντων	0,082
Κατασκευή ηλεκτρολογικού εξοπλισμού	0,081
Δραστηριότητες κοινωνικής μέριμνας	0,081
Μέσος όρος	0,059
Λιανικό εμπόριο	0,057
Εργασιακή δύναμη	0,288

Πηγή: Σώκλης (2021).

βιομηχανία. Υψηλές διασυνδέσεις εμφανίζει το λιανικό εμπόριο και με τον κύριο κλάδο του πρωτογενούς τομέα, ήτοι τον κλάδο της γεωργίας («Φυτική και ζωική παραγωγή, θήρα και συναφείς δραστηριότητες»). Τέλος, όσον αφορά τις υπηρεσίες, την υψηλότερη «προς τα εμπρός» διασύνδεση εμφανίζει το λιανικό εμπόριο με τον δημόσιο τομέα («Δημόσια διοίκηση και άμυνα· υποχρεωτική κοινωνική ασφάλιση»).

1.4.3.2. «Προς τα πίσω» διασυνδέσεις του κλάδου λιανικού εμπορίου

Σύμφωνα με τα ευρήματά μας, για να παραχθούν οι εισροές που αναλώνει ο κλάδος λιανικού εμπορίου ανά μονάδα παραγόμενου προϊόντος απαιτούνται κατά μέσο όρο 0,033 μονάδες εμπορευμάτων των υπολοίπων κλάδων της ελληνικής οικονομίας (πλην του κλάδου λιανικού εμπορίου). Περαιτέρω, εκτιμούμε ότι απαιτούνται συνολικά περίπου 0,217 μονάδες εργασιακής δύναμης για να παραχθούν οι εισροές

του κλάδου λιανικού εμπορίου. Στον Πίνακα 1.4.2 παρατίθενται οι δείκτες διασύνδεσης του κλάδου λιανικού εμπορίου με τους δέκα πρώτους κλάδους με τους οποίους εμφανίζει τις σχετικά υψηλότερες «προς τα πίσω» διασυνδέσεις.

Παρατηρούμε ότι ξεχωρίζει αισθητά η «προς τα πίσω» διασύνδεση του κλάδου λιανικού εμπορίου με τον κλάδο υπηρεσιών διαχείρισης ακίνητης περιουσίας, εμφανίζοντας δείκτη διασύνδεσης της τάξης του 0,424, ενώ ο αμέσως υψηλότερος συντελεστής διασύνδεσης είναι με τον κλάδο τροφίμων, ο οποίος είναι της τάξης του 0,130. Θυμίζουμε ότι κατά την εξέταση των «προς τα εμπρός» διασυνδέσεων του λιανικού εμπορίου βρήκαμε ότι η χαμηλότερη «προς τα εμπρός» διασύνδεση καταγράφεται με τον κλάδο διαχείρισης ακίνητης περιουσίας. Αυτό το εύρημα συνεπάγεται ότι ο κλάδος υπηρεσιών διαχείρισης ακίνητης περιουσίας είναι ιδιαίτερα σημαντικός για τον κλάδο λιανικού εμπορίου για την προμήθεια των αναγκαίων εισροών για τον κλάδο, ενώ, αντίθετα, ο κλάδος λιανικού εμπορίου δεν είναι ιδιαίτερα σημα-

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.4.2 Κλάδοι με υψηλές «προς τα πίσω» διασυνδέσεις με τον κλάδο λιανικού εμπορίου

Κλάδος	Δείκτης διασύνδεσης
Διαχείριση ακίνητης περιουσίας	0,424
Παραγωγή τροφίμων, ποτών και προϊόντων καπνού	0,130
Δραστηριότητες υπηρεσιών παροχής καταλύματος· δραστηριότητες υπηρεσιών εστίασης	0,127
Χονδρικό εμπόριο, εκτός από το εμπόριο μηχανοκίνητων οχημάτων και μοτοσυκλετών	0,114
Παραγωγή οππάνθρακα και προϊόντων διύλισης πετρελαίου	0,084
Δραστηριότητες παροχής χρηματοοικονομικών υπηρεσιών, με εξαίρεση τις ασφαλιστικές δραστηριότητες και τα συνταξιοδοτικά ταμεία	0,078
Φυτική και ζωική παραγωγή, θήρα και συναφείς δραστηριότητες	0,074
Νομικές και λογιστικές δραστηριότητες· δραστηριότητες κεντρικών γραφείων· δραστηριότητες παροχής συμβουλών διαχείρισης	0,072
Ορυχεία-Λατομεία	0,066
Αποθήκευση και υποστηρικτικές προς τη μεταφορά δραστηριότητες	0,062
Μέσος όρος	0,033
Λιανικό εμπόριο	0,057
Εργασιακή δύναμη	0,217

Πηγή: Σώκλης (2021).

ντικός για τον κλάδο διαχείρισης ακίνητης περιουσίας ως προς την πώληση ενδιάμεσων εισροών που είναι απαραίτητοι για τον κλάδο. Επιπροσθέτως, σε αντίθεση με τις «προς τα εμπρός» διασυνδέσεις του λιανικού εμπορίου, όπου οι υψηλότερες διασυνδέσεις καταγράφονται με τους κλάδους της βιομηχανίας, στις «προς τα πίσω» διασυνδέσεις του λιανικού εμπορίου υπάρχει ισορροπία σχετικά με τις διασυνδέσεις που καταγράφονται με τον πρωτογενή τομέα, τη βιομηχανία, και τις υπηρεσίες.

1.4.3.3. Κλάδοι-κλειδιά για το λιανικό εμπόριο

Εάν εξετάσουμε τους κλάδους με τους οποίους το λιανικό εμπόριο καταγράφει υψηλή «προς τα εμπρός» διασύνδεση, όπως καταγράφονται στον Πίνακα 1.4.1, και τους κλάδους με τους οποίους καταγράφει υψηλή «προς τα πίσω» διασύνδεση, όπως καταγράφονται στον Πίνακα 1.4.2, θα παρατηρήσουμε ότι υπάρχουν ορισμένοι κλάδοι με τους οποίους ο κλάδος λιανικού εμπορίου καταγράφει, ταυτοχρόνως, υψηλές «προς

τα εμπρός» και «προς τα πίσω» διασυνδέσεις. Αυτοί οι κλάδοι δύνανται να χαρακτηριστούν ως κλάδοι-κλειδιά για το λιανικό εμπόριο, καθώς, σύμφωνα με όσα έχουμε επισημάνει, πρόκειται για κλάδους στους οποίους ο κλάδος λιανικού εμπορίου παρέχει σημαντικό ύψος ενδιάμεσων εισροών οι οποίες είναι αναγκαίες για την παραγωγή τους, και, ταυτοχρόνως, ο κλάδος λιανικού εμπορίου αγοράζει από τους εν λόγω κλάδους σημαντικό ύψος εισροών οι οποίες είναι αναγκαίες στη δική του παραγωγική διαδικασία. Με άλλα λόγια, σύμφωνα με τους ορισμούς των διασυνδέσεων που έχουμε χρησιμοποιήσει στο παρόν άρθρο, πρόκειται για κλάδους με τους οποίους ο κλάδος λιανικού εμπορίου έχει υψηλή αλληλεξάρτηση. Σύμφωνα με τα παραπάνω, εντοπίζονται 6 κλάδοι-κλειδιά για το λιανικό εμπόριο, οι οποίοι παρατίθενται στον Πίνακα 1.4.3.

Παρατηρούμε ότι η πλειονότητα των κλάδων με τους οποίους το λιανικό εμπόριο εμφανίζει υψηλή αλληλεξάρτηση ανήκει στη βιομηχανία, ενώ υψηλή αλληλεξάρτηση εμφανίζει το λιανικό εμπόριο και

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.4.3 Κλάδοι-κλειδιά για το λιανικό εμπόριο

Κλάδος

Φυτική και ζωική παραγωγή, θήρα και συναφείς δραστηριότητες

Παραγωγή τροφίμων, ποτών και προϊόντων καπνού

Παραγωγή κλωστοϋφαντουργικών υλών, ειδών ενδυμασίας, δέρματος και δερμάτινων ειδών

Παραγωγή οπτάνθρακα και προϊόντων διύλισης πετρελαίου

Κατασκευή προϊόντων από ελαστικό (καουτσούκ) και πλαστικές ύλες

Δραστηριότητες υπηρεσιών παροχής καταλύματος· δραστηριότητες υπηρεσιών εστίασης

Πηγή: Σώκλης (2021).

με τον κύριο κλάδο του πρωτογενή τομέα, ήτοι τη γεωργική παραγωγή. Όσον αφορά τις υπηρεσίες, ο μόνος κλάδος με τον οποίο το λιανικό εμπόριο εμφανίζει υψηλή αλληλεξάρτηση είναι οι δραστηριότητες υπηρεσιών καταλύματος και εστίασης, δηλαδή ο κατεξοχήν κλάδος που συνδέεται με τουριστικές δραστηριότητες.

1.4.4. Συμπεράσματα

Από την εξέταση των διακλαδικών διασυνδέσεων του κλάδου λιανικού εμπορίου της ελληνικής οικονομίας τα κύρια συμπεράσματα αποτυπώνονται συνοπτικά ως εξής:

Σ1. Από την ανάλυση των «προς τα εμπρός» διασυνδέσεων, προέκυψε ότι ο κλάδος λιανικού εμπορίου εμφανίζει ισχυρές διασυνδέσεις τόσο με τους υπόλοιπους κλάδους της οικονομίας όσο και με τη διαδικασία αναπαραγωγής της εργασιακής δύναμης, καταδεικνύοντας έτσι τον κομβικό ρόλο του λιανικού εμπορίου στην ελληνική οικονομία.

Σ2. Από την ανάλυση των «προς τα πίσω» διασυνδέσεων, προέκυψε ότι η παραγωγική διαδικασία του κλάδου λιανικού εμπορίου εξαρτάται σε πολύ σημαντικό βαθμό από τις υπηρεσίες διαχείρισης ακίνητης περιουσίας.

Σ3. Συνδυάζοντας τα ευρήματα για τις «προς τα εμπρός» και τις «προς τα πίσω» διασυνδέσεις, κατα-

λήγουμε στο συμπέρασμα ότι τη μεγαλύτερη αλληλεξάρτηση εμφανίζει ο κλάδος λιανικού εμπορίου με τον γεωργικό τομέα και τη βιομηχανία, ενώ όσον αφορά τις υπηρεσίες υψηλή αλληλεξάρτηση καταγράφεται μόνον με τον τουριστικό τομέα.

Συνεπώς, ο κλάδος λιανικού εμπορίου είναι υψηλής σημαντικότητας κλάδος (βλέπε Σ1) και τα μέτρα στήριξης στην παρούσα φάση από την πολιτεία κρίνονται ως επιβεβλημένα. Το μέτρο της πλήρους αναστολής καταβολής του ενοικίου, το οποίο εφαρμόστηκε για τον μήνα Ιανουάριο, όπως ανακοίνωσε το υπουργείο Οικονομικών, επεκτείνεται και για τον μήνα Φεβρουάριο⁵. Αυτό το μέτρο κινείται, λόγω των ισχυρών «προς τα πίσω» διασυνδέσεων του κλάδου με τις υπηρεσίες διαχείρισης ακίνητης περιουσίας (βλέπε Σ2), προς τη σωστή κατεύθυνση και θα έπρεπε να είχε ληφθεί από την πρώτη στιγμή διακοπής της λειτουργίας των επιχειρήσεων του κλάδου. Τέλος, όσον αφορά την επόμενη μέρα μετά την πανδημία, η υψηλή αλληλεξάρτηση του κλάδου με τον τουριστικό τομέα δείχνει (βλέπε Σ3), ότι οι επιδόσεις του τουρισμού, για μια ακόμα φορά,⁶ θα έχουν επίδραση στη συνολική πορεία της ελληνικής οικονομίας.

Βιβλιογραφία

Bródy, A. (1970). *Proportions, prices and planning. A mathematical restatement of the labor theory of value*. Amsterdam: North Holland.

5. Το 80% του μηνιαίου συμφωνημένου μισθώματος, και όχι επί της απώλειας, θα αποζημιωθεί στους ιδιοκτήτες από τον Κρατικό Προϋπολογισμό, έτσι ώστε να μην έχουν περαιτέρω απώλειες. Με αυτό τον τρόπο, επιμερίζεται το κόστος του ενοικίου κατά 80% στο κράτος και κατά 20% στον εκμισθωτή. Συνεπώς, η επιχείρηση που αξιοποιεί το ακίνητο δεν πληρώνει ενοίκιο.

6. Για τη μεγάλη συσχέτιση μεταξύ της ύφεσης της ελληνικής οικονομίας λόγω Covid-2019 και τουρισμού, βλέπε Mariolis et al. (2020).

Dietzenbacher, E. and van der Linden, J. A. (1997). Sectoral and spatial linkages in the EC production structure. *Journal of Regional Science*, 37(2), 235-257.

Mariolis, T. and Rodousaki, E. (2011). Total requirements for gross output and intersectoral linkages: A note on Dmitriev's contribution to the theory of profits. *Contributions to Political Economy*, 30(1), 67-75.

Mariolis, T., Rodousakis, N. and Soklis, G. (2020). The COVID-19 Multiplier effects of Tourism on the Greek Economy. *Tourism Economics*, forthcoming.

Sraffa, P. (1960). *Production of commodities by means of commodities. Prelude to a critique of economic theory*. Cambridge: Cambridge University Press.

Σώκλης (2021). Οι Διακλαδικές Διασυνδέσεις του Λιανικού Εμπορίου στην Ελληνική Οικονομία, στο Αρανίτου Β. (επιμ.) *Η ιστορία, η οικονομία και οι μετασχηματισμοί του λιανικού εμπορίου και η ελληνική περίπτωση*, Εκδόσεις Κέρκυρα - Economía Publishing, υπό έκδοση.